

ИНТЕРНЕТ ТАРМОҒИДАН ФОЙДАЛАНИБ
ГИЁҲВАНДЛИК ВОСИТАЛАРИНИ ҚОНУНГА ҲИЛОФ
РАВИШДА ЎТКАЗИШ ЖИНОЯТИГА ҚАРШИ
КУРАШИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ
ИСТИҚБОЛЛАРИ.

¹ Файзуллаев Дилшод Одилбекович

² Машрабов Муҳаммад Азиз Отабек ўғли

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20268699>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 1-may 2026 yil
Ma'qullandi: 5-may 2026 yil
Nashr qilindi: 18-may 2026 yil

KEY WORDS

ABSTRACT

Гиёҳвандлик билан боғлиқ жиноятчиликнинг ортиши ва ривожланиш суръатларининг жадаллашиши кўп жиҳатдан ноқонуний фаолиятнинг такомиллашуви динамикаси билан боғлиқ. Гиёҳванд моддаларнинг ноқонуний савдоси билан шуғулланувчи жиноий уюшмалар турли давралардаги ахборот ва илм фан ҳамда техника ютуқларидан, шунингдек, қонунчиликдаги ҳуқуқий бўшлиқлардан моҳирона фойдаланишга уринмоқда.

Бугунги кунда инсонлар ўз ҳаёт фаолиятининг барча соҳаларида ахборот технологияларидан фаол фойдаланаётгани ҳисобга олинса, гиёҳванд моддаларнинг қонунга ҳилоф айланмаси ҳам тегишли технологияларнинг ривожланиши таъсирида сезиларли даражада ўзгармоқда.

Кейинги йилларда гиёҳвандлик билан боғлиқ жиноятчилик сезиларли даражада ривожланиши, бу муаммо эса бундай ғайриқонуний хатти-ҳаракатларни олдини олиш, шунингдек, уларга қарши курашишнинг самарали механизмларини излаб топишни талаб қилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлигининг расмий статистик маълумотларига кўра, 2025 йилда гиёҳванд моддаларнинг ноқонуний айланиши билан боғлиқ 15 мингга яқин жиноят аниқланган, бўлиб, сўнгги йиллардаги энг юқори кўрсаткичга кўтарилган. Ўсиш тенденциялари гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддалар ёки уларнинг аналогларини сотиш мақсадида содир этилган аниқланган жиноятлар сонининг ошишида ҳам намоён бўлди, бу эса бундай уюшган жиноий фаолиятнинг хавф-хатарларини яққол кўрсатади.

Ҳозирги кунда гиёҳванд моддаларни сотишнинг контактсиз усули энг кенг тарқалган бўлиб, у турли интернет ресурсларидан, жумладан даркнетдан фойдаланиш орқали ташкил этилмоқда. Ҳуқуқ фанида Интернет тармоғида гиёҳванд моддаларнинг ноқонуний айланишига қарши курашиш муаммолари бўйича кўплаб тадқиқотлар олиб

¹ ИИБ Академияси катта ўқитувчиси

² ИИБ Академияси курсанти

борилмоқда. Бироқ, уларнинг аксарияти долзарб жиноий схемаларга ёки ушбу соҳадаги тезкор-қидирув фаолиятини такомиллаштириш йўналишларига эътибор қаратади. Ушбу масалалар, шубҳасиз, юқори амалий аҳамиятга эга, бироқ улар кўрсатилган йўналишдаги жиноятчиликка қарши курашиш механизмларининг айрим жиҳатларигагина тааллуқлидир. Тақдим этилган тадқиқот доирасида шуни таъкидлаш зарурки, гиёҳванд моддаларнинг ноқонуний айланишига қарши курашиш нафақат ушбу йўналишдаги жиноий қилмишларни аниқлаш ва тергов қилишга, балки бундай ғайриқонуний хатти-ҳаракатларнинг шаклланиши ва ривожланишига таъсир кўрсатувчи омилларни аниқлаш ва олдини олишга қаратилган чора-тадбирлар мажмуи сифатида тушунилиши лозим³. Ҳозирги вақтда таҳлил қилинаётган жиноий фаолиятни аниқлаш, тергов қилиш ва унга чек қўйиш билан боғлиқ чора-тадбирлар энг самарали бўлиб, бу очилган жиноят ишларининг кўплиги билан яққол намоён бўлмоқда. Ҳозирги кунда ваколатли ҳокимият органларининг эътибор-маркази гиёҳванд моддалар, уларни сотиб олиш, тайёрлаш усуллари ва бошқалар тўғрисида тақиқланган маълумотлар жойлаштирилган интернет-ресурсларни блокировка қилиш масалаларига қаратилгани билан ажралиб туради.⁴ Ички ишлар органлари томонидан гиёҳванд моддаларнинг ноқонуний айланиши соҳасидаги жиноятларни аниқлаш ва фош этиш ҳамда кейинчалик қонунга хилоф контентни блоклаш учун сунъий интеллект тизимларидан фойдаланган ҳолда ихтисослаштирилган дастурий таъминот ёрдамида амалга оширилатган Интернет тармоғи мониторинги юқори самарадорликни кўрсатмоқда. Бундай мазмундаги маълумотларнинг тарқалишига чек қўйиш, бир томондан, амалдаги қонунчилик талабларининг аниқ бузилишларини аниқлаш ва тергов қилиш билан боғлиқ бўлиб, муайян шахсларнинг жавобгарлиги масалаларини долзарблаштиради, бошқа томондан эса, кўрсатилган ресурсларни тўсиб қўйиш орқали тарғибот таъсирини пасайтиради.

Интернет тармоғида гиёҳванд моддаларнинг ноқонуний айланишига қарши самарали курашишнинг асосий мураккаблиги энг янги ахборот ва рақамли технологияларни такомиллаштириш динамикасидадир. Динамик таниб бўлмайдиган ИП-манзилларни ўзгартириш ёки яратиш имконини берувчи бир хил махсус дастурлардан фойдаланиш фактининг ўзи айбдор шахсларни топишни сезиларли даражада қийинлаштиради. Тақдим этилган тадқиқот доирасида таҳлил қилинаётган фаолиятни такомиллаштиришнинг истиқболли йўналиши сифатида умуман мамлакатимиз аҳолиси ўртасида гиёҳвандликка қарши курашни ривожлантиришга қаратилган ташкилий-ҳуқуқий

чора-тадбирларни ишлаб чиқишни ажратиб кўрсатиш зарур. Замонавий интернет технологиялари тегишли талабга эга бўлган шахсларга амалдаги қонунчиликни четлаб ўтиб, гиёҳвандлик воситаларини сотиб олиш бўйича сифатли ташкил этилган таклифни топиш имконини беради. Аммо, бугунги кунда республикамизда аҳолимизнинг ҳаёти ва соғлиғига жиддий хавф туғдирадиган турли хил синтетик моддалар тобора оммалашиб бораётганини таъкидлаш лозим. Ушбу муаммо ёшлар вакиллари учун энг долзарб бўлиб, улар ноқонуний даромад олиш мақсадида гиёҳванд моддаларни истеъмол қилиш ва сотиш бўйича бундай ноқонуний фаолиятга тезда жалб қилинмоқдалар. Юқорида баён этилган муаммо доирасида қуйидаги истиқболларни ажратиб кўрсатиш мақсадга мувофиқ: рақамли маконда гиёҳванд

³ Файзуллаев, Д. О. (2025). ЯНГИ ТУРДАГИ ГИЁҲВАНДЛИК ВОСИТАЛАРИНИНГ ТУЗИЛИШИ, ТУРЛАРИ ВА КРИМИНОЛОГИК ТАҲЛИЛИ. *Central Asian Journal of Education and Innovation*, 4(5), 103-105.

⁴ Файзуллаев Д. О. Ёшлар орасида жиноятчиликка қарши курашиш давлатимизнинг долзарб вазифасидир! // *Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*. – 2024. – Т. 1. – №. 1. – С. 117-123.

моддаларнинг ноқонуний айланишига қарши курашишнинг замонавий амалиётини ривожлантиришнинг амалий йўналишлари:⁵

- 1) гиёҳванд моддаларнинг ноқонуний айланиши соҳасидаги жиноий амалиётларнинг шаклланиши ва ўзгариши бўйича ваколатли бўлинмалар томонидан тизимли мониторинг олиб бориш;
- 2) аҳолини гиёҳванд моддаларнинг ноқонуний айланиши билан боғлиқ жиноий хатти-ҳаракатларнинг тарқалишининг долзарб тенденциялари ҳақида хабардор қилиш, шу жумладан айбдор шахслар учун ҳуқуқий оқибатларга эътибор қаратиш;
- 3) Интернет тармоғида гиёҳванд моддаларнинг ноқонуний айланиши билан боғлиқ жиноий амалиётнинг тарқалишини ҳисобга олган ҳолда жиноят ва маъмурий қонунчиликни ўз вақтида такомиллаштириш;
- 4) гиёҳвандликка қарши комплекс тарғиботни ташкил этиш ва амалга ошириш масалалари бўйича нафақат давлат ҳокимияти органлари, балки фуқаролик жамияти институтлари билан ҳам ҳамкорликни ривожлантириш;
- 5) зарарли одатлар ва қарамликларга нисбатан барқарор нафратни шакллантириш мақсадида болалар, ўсмирлар ва ёшларга устувор профилактик-огоҳлантирувчи таъсир кўрсатиш;
- 6) профилактика ишларида ёшлар ўртасида обрўга эга бўлган одамларни: спортчилар, актёрлар, кўшиқчилар ва бошқаларни жалб қилиш;
- 7) ватанпарварлик ва шахсий мансублик туйғусини шакллантириш учун этно-педагогик ресурслардан максимал даражада фойдаланиш.

Айнан аҳолининг ушбу тоифаси ахборот технологияларидан фойдаланиш кўникмаларига кўпроқ эга бўлиб, бу уларнинг вакилларига нафақат истеъмол қилиш учун тақиқланган моддаларни сотиб олиш имконини беради, балки ташкилий жиноий фаолиятнинг муҳим бўғинига айланади. Шу нуқтаи назардан, ёшларнинг ҳамжамиятга қўшилиши ва улар учун "ўзини намоён қилиш" учун бошқа гуруҳларни қидиришга тўғри келмаслиги учун муваффақият вазиятини яратиш ҳам алоҳида аҳамият касб этади. Бироқ, келажакдаги ёш авлод кўриб чиқиладиган зарарли таъсирга камроқ даражада таъсирчан бўлиши учун, кўрсатилган ёш тоифаларининг маълумотларни қабул қилиш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, болалар ва ўсмирлар билан профилактика-огоҳлантириш ишларини фаоллаштириш муҳим аҳамиятга эга.

Хулоса ўрнида таъкидлаш жоизки, бу ишнинг асосий таркибий қисми - расмийликнинг йўқлиги ва барча манфаатдор тузилмаларнинг ҳамкорлиги бўлиб, бу вазифани фақат оилага, фақат таълим ташкилотларига ва бошқаларга қолдирмасликдир. Шунингдек, ушбу фаолиятни айнан кўрсатилган тоифага яқин, қулай шаклда, қизиқарли ва долзарб форматларда олиб бориш.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Giyohvandlik vositalari, ularning analoglari va psixotrop moddalar bilan qonunga xilof ravishda muomala qilishga oid jinoyat ishlari bo'yicha sud amaliyoti to'g'risida: O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining qarori 5-band, 28.04.2017 yildagi 12-son <https://lex.uz/docs/-3203265>;

⁵ Файзуллаев Д. О. ЁШЛАР ОРАСИДА ЭКСТРЕМИЗМ ВА РАДИКАЛИЗМНИ ТАРҚАЛИШИНING ОЛДИНИ ОЛИШГА ҚАРАТИЛГАН ЧОРА-ТАДБИРЛАРНИ КУЧАЙТИРИШNING ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ! //Eurasian Journal of Academic Research. – 2024. – Т. 4. – №. 1-2. – С. 97-103.

2. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi, 01.04.1995 <https://lex.uz/docs/-97664>;
3. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi, 01.04.1995 <https://lex.uz/docs/-111453>;
4. .Giyohvandlik vositalari, ularning analoglari va psixotrop moddalar bilan qonunga xilof ravishda muomala qilishga oid jinoyat ishlari bo'yicha sud amaliyoti to'g'risida: O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining qarori 21-band, 28.04.2017 yildagi 12-son, <https://lex.uz/docs/-3203265>;
5. O'zbekiston Respublikasining -"Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar to'g'risida"gi 1999-yil 19-avgustdagi 813-I-son Qonuni, <https://lex.uz/ru/docs/-86044>;
6. Giyohvandlik vositalari, psixotrop moddalar va prekursorlarni O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirish, undan olib chiqish va tranzit tarzida o'tkazish tartibini, shuningdek ularning muomalada bo'lishi yuzasidan nazoratni takomillashtirish to'g'risida: O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 12.11.2015 yildagi 330-son, <https://lex.uz/docs/-2815340>;
7. Psixotrop moddalar to'g'risida konvensiya : Birlashgan Millatlar Tashkiloti 21.02.1971, O'zbekiston Respublikasi ratifikatsiyasi 23.09.1995 O'zbekiston Respublikasi ratifikatsiyasi 23.09.1995, Vena, O'zbekiston Respublikasi ratifikatsiyasi 10.10.1995, <https://lex.uz/docs/-2676169>;
8. Giyohvandlik vositalari to'g'risidagi Yagona konvensiya : Birlashgan Millatlar Tashkiloti 30.03.1961, Vena, O'zbekiston Respublikasi ratifikatsiyasi 23.09.1995, <https://lex.uz/ru/docs/-2673452>;
9. Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarning noqonuniy aylanishiga qarshi kurash to'g'risidagi konvensiya : Birlashgan Millatlar Tashkilotining 20.12.1988, Vena, O'zbekiston Respublikasi ratifikatsiyasi 22.11.1995, <https://lex.uz/ru/docs/-2614780>;
10. Файзуллаев, Д. О. (2025). ЯНГИ ТУРДАГИ ГИЁХВАНДЛИК ВОСИТАЛАРИНИНГ ТУЗИЛИШИ, ТУРЛАРИ ВА КРИМИНОЛОГИК ТАҲЛИЛИ. *Central Asian Journal of Education and Innovation*, 4(5), 103-105.
11. Файзуллаев Д. О. Ёшлар орасида жиноятчиликка қарши курашиш давлатимизнинг долзарб вазифасидир! //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2024. – Т. 1. – №. 1. – С. 117-123.
12. Файзуллаев Д. О. ЁШЛАР ОРАСИДА ЭКСТРЕМИЗМ ВА РАДИКАЛИЗМНИ ТАРҚАЛИШНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШГА ҚАРАТИЛГАН ЧОРА-ТАДБИРЛАРНИ КУЧАЙТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ! //Eurasian Journal of Academic Research. – 2024. – Т. 4. – №. 1-2. – С. 97-103.